

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
DIZAINO KATEDRA

BAKALAURO DARBAS

Smurtui sakyk NE!

Cycle of Posters "Say no to Violence"

Dailė ir dizainas, IV k. stud. Deividas Čiškauskas

Vadovas: doc. V. Šimoliūnas

Recenzentas: doc. A. Toleikis

Šiauliai

2014

Santrauka

Pasirinkau kurti plakatų seriją, kuriuos pateikiau ant metalo plokščių, nes norėjau, kad plakatai būtų originalūs ir turėtų galimybę eksponuotis netradicinėse aplinkose, miesto gatvėse ir t.t. Taip pat siekiau, kad plakatai patrauktų dėmesį savo koncepcija ir eksponuojami netradicinėje aplinkoje įgautų unikalumo.

Kiekvienas plakatas skleidžia žinią: pateikia informaciją, prikausto dėmesį, priverčia analizuoti ir kt., tad noriu, kad mano kūrybiniai plakatai skatintų visuomenę pagalvoti apie vertybes ir įvairių veiksmų pasekmes. Pasirinkau smurto temą, nes tai yra didelė problema, apie kurią reikia kalbėti garsiai. Juk smurtas ugdo smurtą, o tam, kad visuomenė augtų sveika ir pilnavertiška, turime pastebėti faktorius, dėl kurių pasireiškia smurtavimas. Daugiausia straipsnių ir akcijų būna smurto prieš vaikus ir moteris tema, tačiau noriu parodyti, kad smurtavimų yra įvairių. Plakatuose kūrybiškai pateikiau smurto formas šeimoje, mokykloje, darbe ir visuomenėje.

Pristatau plakatų ciklą „Smurtui sakyk NE“, kuriems sukurti analizavau plakatų tendencijas, smurto priežastis ir pasekmes, bei straipsnius šia tema. Plakatuose vaizduojama: smurtas šeimoje, smurtas prieš vaikus, smurtas darbe, smurtas valdžioje ir ar aš pats nesmurtauju. Savo kūrybiniu darbu pateikiu savo požiūrį į smurtą ir taip pat noriu atkreipti visuomenės dėmesį į mus supančią, bei besikeičiančią aplinką.

Summary

I had chosen the cycle of posters, which I have presented on metal plates, because I wanted the posters to be original, to catch people's attention with their conception and to look unique while being displayed in non-traditional environment.

Each poster spreads the message: gives information, attracts attention, makes one think, etc., therefore, I want my creative posters to motivate the society to pay attention to the values and the consequences of various actions. I have chosen violence as the topic because violence is a big problem which must be addressed. Violence brings only more violence and for the society to grow healthy and wholesome we should learn to identify the factors which lead to violence. Most of the articles and campaigns hold the topic of violence against children and women, however, my intention is to show that there are various types of violence. Forms of violence at school, at work, in family and in society are creatively presented in my posters.

I am presenting the cycle of posters "Say no to Violence" which were created by analysing the poster trends, causes and consequences of violence and various articles about violence. In my creative piece I present the society's attitude towards violence and constantly changing environment which surrounds us.

Turinys

Įvadas.....	5
1. VISUOMENĖS POŽIŪRIS	6
1.1. Smurto mokykloje formos ir pasekmės	7
1.2. Smurto šeimoje formos ir pasekmės.....	13
1.3. Smurto visuomenėje formos ir pasekmės	14
2. PREVENCINĖS SMURTO PROGRAMOS LIETUVOJE	18
3. PLAKATAS	20
3.1. Plakato istorija.....	20
3.2. Lietuviškas plakatas.....	21
4. MINTIES DETALIZAVIMAS	20
4.1. Plakatų „Smurtui sakyk NE“ idėjos pagrindimas.....	22
5. ANALOGŲ ANALIZĖ	26
6. ESKIZAI.....	26
7. DARBO REZULTATAS.....	28
Išvados.....	33
NAUDOTA LITERATŪRA:	34

Išvadas

Mano baigiamasis darbas – plakatai prieš smurtą. Pagrindinis plakatų akcentas yra rėmai. Juose, tarsi, įrėminti smurtiniai vaizdai. Fizinį, psichologinį ar seksualinį smurtą šiai dienai patiria nemažai žmonių. Tai yra didelė problema, tad reikia kovoti už savo teisę gyventi be smurto ir patyčių. Smurtas – sąmoningas jėgos taikymas siekiant sužeisti ar įžeisti kitą asmenį. Smurto priežastis ir pasireiškimo charakteristikos tyrinėja psichologija ir sociologija. Šių disciplinų plotmėje smurtas apibrėžiamas kaip atviras ir sąmoningas fiziškai agresyvus elgesys kito žmogaus atžvilgiu. Žukauskienė R. teigia, kad vis dažniau galima išgirsti apie psichologinį smurtą, nors neretai kas tai yra ar kaip pasireiškia įvardinti yra sunku, jei trūksta specialiųjų žinių. Žiniasklaidoje labai daug apie tai rašoma, tačiau visuomenė nepakankamai suvokia smurto mastą ir jo pasekmes.

Plakatus galima eksponuoti netradicinėje aplinkoje, nes jie atspausdinti ant metalo plokščių. Kūrybiniame darbe vaizduojamos įvairios smurto formos, nuotaikos perteikimui parinktos spalvos yra niūrios. Per kūrybą siekiu užfiksuoti smurto problemą, kuri pasireiškia įvairiomis formomis ir priklauso nuo skirtingų faktorių.

Baigiamojo darbo tikslas - sukurti seriją plakatų, kuriuose pateikiamos įvairios smurtavimo formos.

Darbo uždaviniai:

1. Analizuojant literatūrą, akcentuoti dažniausiai pasitaikančias smurto formas, priežastis ir padarinius.
2. Akcentuoti Lietuvoje vykdomas prevencines programas prieš smurtą.
3. Įrodyti Dailės Terapijos naudą asmenims, patyrusiems smurtą.
4. Per kūrybinius plakatus perteikti smurtavimo priežastis.

Plakatuose kūrybinėmis priemonėmis pateiksiu smurtą šeimoje, mokykloje, darbe ir valstybėje. Šiandieninėje visuomenėje pakanka įvairių smurto atvejų, tad šią problemą reikia nagrinėti. Savo plakatų serija noriu parodyti, kad turime kalbėti ir spręsti šią problemą. Plakatuose sukurti vaizdai gali šokiruoti, taip visuomenė atkreips dėmesį į smurtavimą.

Lietuvoje nemažėjantis smurtas rodo, kad šiuo metu vykdomos smurto prevencijos priemonės visuomenėje nors ir vykdomos, tačiau būtina daugiau dėmesio skirti ne tik prevencinėms programoms, bet ir Dailės Terapijai, gebančiai teigiamai paveikti asmenis, patyrusius smurtą.

1. VISUOMENĖS POŽIŪRIS

Visą laiką Lietuvoje laikomasi nuomonės, kad smurto naudojimas šeimoje dažniausiai yra išmokymo rezultatas. Žmonės įsisavina agresyvių elgesį lygiai taip pat, kaip kitas socialinio elgesio formas – per patirtį arba stebėdami kitų asmenų elgesį. Nors Lietuvoje vykdomos įvairios prevencinės programos, tačiau iš pateiktos 2014 m. Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenų ataskaitos (<http://www.bukstipri.lt/lt/statistika>) apie „Nuo nusikalstamų veikų nukentėjusios moterys“ (lyginamoji charakteristika 2004-2013 metai), rodo, kad smurto atvejų Lietuvoje nemažėja. Smurtas prieš vaikus Lietuvoje taip pat nemažėja -teigia Vaiko teisių apsaugos skyrių (tarnybų) <http://www.vaikoteises.lt/media/file/Smurtas%20pries%20vaikus.pdf> pateikti duomenys, 2011 m. 1259 vaikai patyrė smurtą, o iš viso užfiksuoti 1347 atvejai, kai vaikai patyrė smurtą. Lyginant su 2008 m., nukentėjusių vaikų skaičius per du paskutiniuosius metus išaugo 16,75 %.

Siekdami sustabdyti smurtą, turime pašalinti jį sukeliančias priežastis.

Anot žymaus amerikiečių psichologo Banduro, stebint tam tikro elgesio pavyzdį, įgyjami elgesio prototipai. Vaikas atkreipia dėmesį į agresyvių elgesį ir jo atmintyje susiformuoja gana patvarūs ir lengvai atkuriami to, kas buvo matyta, vaizdiniai. Stebimas elgesys gali būti bet kur - akivaizdus ar transliuojamas per masinės informacijos priemones – tai neturi jokios reikšmės. Vėliau bet kuriuo metu, nepriklausomai nuo amžiaus, žmogus gali tą vaizdinį atkurti. Juo remdamasis, individas atkartoja agresyvaus elgesio elementus (motorinė reprodukcija), ypač jei tokiam elgesiui yra tinkama motyvacija, t. y., jei individas, anksčiau stebėdamas agresyvių elgesį, matė, kad jis veiksmingas, ir mano, jog toks elgesys ir jam padės pasiekti tikslų, kuriuos pasiekė stebėtas agresorius. Pavyzdžiui, jei vaikystėje diržu auklėtas berniukas, bijodamas mušimo, pakludavo tėvams, itin tikėtina, kad fizinį smurtą jis naudos ir savo vaikų, o gal ir žmonos „auklėjimui“. – tokias mintis pateikia straipsnis tinklapyje www.bernardinai.lt publikuotas 2012-07-31 „**Smurtą šeimoje kursto alkoholis, žiniasklaida ir kompiuteriniai žaidimai**“

Iš tiesų, tame pačiame straipsnyje teigiama, kad „smurto naudojimui didelę įtaką daro žiniasklaida ir kompiuteriniai žaidimai. Nustatyta, kad tais atvejais, kai vaikai žiniasklaidos priemonėse, ypač per televiziją, stebi smurtą ir agresiją, jie išmoksta agresyvių scenarijus. Scenarijai apibūdina situacijas ir elgesį tų situacijų metu. Vaikas pirmiausia įsimena scenarijų, o jame – numanomą elgesį. Kai scenarijus yra išmoktas, vėliau jis bet kada gali būti atgamintas ir panaudotas kaip tam tikro elgesio gidas. Kiekvienas panašus įvykis ar situacija visiškai ar iš dalies aktyvuoja esamą scenarijų ir juo vadovaujantis elgiamasi agresyviai. Savo ruožtu šios naujos

situacijos įtraukiamos į jau esamą scenarijų asociaciniais ryšiais ir tokiu būdu išplečiama agresyvaus elgesio panaudojimo tikimybė: scenarijus vis labiau plečiasi“.

1.1. Smurto mokykloje formos ir pasekmės

Evaldas Karmaza, Neringa Grigutytė, Elena Gauda Karmazė Metodinėse rekomendacijose „Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba“ teigia, kad „smurtas mokykloje – tai prievartos pasireiškimas vaikų institucijos teritorijoje ar tarp jos bendruomenės narių“. Pasaulinė sveikatos organizacija siūlo prievartą apibrėžti taip: Prievarta (smurtas) prieš vaikus ir nepriežiūra – Visos fizinės ir/ar emocinio blogo elgimosi, seksualinės prievartos, apleistumo ar aplaidžios priežiūros, komercinio ar kitokio pobūdžio išnaudojimo formos, sukeliančios faktinę ar potencialią žalą vaiko sveikatai, išlikimui, vystymuisi ar orumui, siejant su atsakomybės, pasitikėjimo ar valdžios vaiko atžvilgiu kontekstu“.

Viena iš dažniausiai pasitaikančių smurto rūšių – patyčios. Kaip teigia Zaborskis, Makari, Žemaitienė, kad nuolatinės bendraamžių patyčios- stresą sukelianti situacija. Ją dažniausiai lydi tokios pasekmės: nenoras mokytis, bėgimas iš namų, mokyklos, įvairūs sveikatos sutrikimai. (Nustatyta, kad tyčiojimas yra glaudžiai susijęs su bloga psichine sveikata ir socialiniu prisitaikymu, taip pat minimi depresijos atvejai ir fiziniai sveikatos sutrikimai.

„Priekabiavimas arba tyčiojamas – tai toks vaikų elgesys, kaip: prasivardžiavimas, erzinimas, grasinimai, mušimas, spardymas, kumščiajimas, stumdymas, apkalbinėjimas, piktų, bjaurių užrašų apie kitą vaiką užrašinėjimas, ignoravimas, atskyrimas nuo grupės, kuomet bendraamžiai nepriima vaiko žaisti ar užsiimti kitokia veikla, daiktų gadinimas, daiktų ar pinigų atiminėjimas.“(teigia Povilaitis R., Viliukevičiūtė J., Patyčios-teisybės ir prasimanymai, Švietimo naujienos <http://www.vaikulinija.lt/index.php/naujienos/zinizsklaida2005/patyc...> Taigi priekabiavimas apima visą spektrą vaikų ir paauglių agresyvaus elgesio.

<http://www.jnvm.lt/dokumentai/E%5B1%5D.%20Karmaza%20et%20al.%20Smurtas%20mokykloje%20pagalba%20ir%20prevencija.2007.pdf> pateikiama sąrašas veikų, kurias galima įvardinti, kaip Smurto mokykloje formas:

Mušimas per veidą, rankas, kojas, pilvą, nugarą, užpakalį kitam žmogui.	Nužudymas ar kėsinimas nužudyti.
Pistoletų, šautuvų, automatų atsinešimas	Peilių, lazdų, kitų šaltųjų ginklų

ar panaudojimas mokykloje ar už jos teritorijos ribų.	nešiojimasis ar panaudojimas.
Petardų, kitų sprogstamų medžiagų nešiojimas ar panaudojimas.	Kojos pakišimas, kad kitas nugriūtų ar susižalotų.
Kito žmogaus daiktų naikinimas.	Daiktų mėtymas į kitą žmogų.
Rankos užlaužimas	Spjaudymas.
Pastūmimas.	Kandžiojimas.
Tempimai prieš kito žmogaus valią.	Sprigčiai, skausmingi odos trynimai
Apipylimas vandeniu ar kitais skysčiais	Drabužių plėšymas
Dūrimas peiliu, tušinuku ar kitu daiktu	Draskymas nagais
Tampymas už plaukų.	Smaugimas.
Kito žmogaus daiktų ar kūno teplojimas tušinuku, rašalu, flomasteriais ar kitais daiktais.	Privačių kūno dalių lietimas prieš kitos žmogaus valią.
Bet koks kitoks skausmo sukėlimas.	Seksualinis priekabiavimas žodžiais ar raštu.
Prievartiniai seksualiniai santykiai mokyklos teritorijoje.	Vaikų iki 14 m. seksualinio neliečiamumo pažeidimas.
Neleidimas rūbinėje persirengti, kitiems nestebinti.	Nepranešimas apie žinomą nusikaltimą.
Naudojimasis socialiniu statusu ar užimamomis pareigomis, siekiant pažeminti kitą žmogų ar jam pakenkti.	Nusikaltimo planavimas
Gąsdinimas.	Smurtinių bausmių taikymas.
Grasinimas susidoroti.	Daiktų ar pinigų atėmimas ar vogimas.
Spaudimas neatskleisti smurtinių veiksmų pedagogams.	Riksmi pertraukų metu ar kieme sukeliant kitiems nemalonius jausmus.
Išsijuokimas, siekiant pažeminti.	Priverstinis skolos „auginimas“.
Ižeidus pravardžiavimas.	Necenzūrinės kalbos vartojimas.
Privertimas bėgti iš pamokų.	Garsus rėkavimas pamokos metu.
Šmeižtas.	Apkalbinėjimas už akių, siekiant pažeminti.
Kitų žmonių ignoravimas dėl lyties,	Demonstratyvus piktybinis izoliavimas.

amžiaus, išvaizdos, gebėjimų.	
Privačios informacijos atskleidimas siekiant pažeminti.	Įžeidžių žinučių rašymas popieriaus, mobiliuoju telefonu ar elektroniniu paštu.
Privertimas atlikti veiksmus, kurie yra naudingi tik išnaudotojui.	Kitų žmonių judėjimo laisvės apribojimas, siekiant asmeninės naudos.
Spaudimas turėti konkrečius įsitikinimus.	Spaudimas meluoti.
Kitų žmonių privertimas rinktis, su kuo bendrauti ar nebendrauti.	Kiti netiesioginiai veiksmai, kuriais siekiama valingai pakenkti kitam žmogui.
Demonstratyvus atsisakymas vykdyti administracijos, pedagogų nurodymus, susijusius su ugdymo procesu.	Demonstratyvus ar piktybinis vengimas spręsti smurto atvejus.
Mokyklos drausmės taisyklių pažeidimas.	Viešas išsijuokimas iš kito asmens.
Nusikalstamos grupuotės kūrimas ir dalyvavimas joje.	Piktybinis dominavimas, priimant sprendimus.
Privertimas skolinti.	Tyčinis kito žmogaus įskaudinimas.

Jau A. Maslov savo poreikių hierarchijų piramidėje antroje vietoje (po fiziologinių poreikių) išskyrė saugumo poreikių svarbą, motyvuodamas, jie yra svarbiausi po fiziologinių. (fiziologiniai poreikiai tenkinami tam, kad sugebėtume išgyventi, o saugumo poreikiai kuria mikropasaulį, kuriame žmogus galėtų jaustis saugus. Ir tik patenkinus saugumo poreikius žmogus gali jaustis saugiai bei realizuoti kitus – priklausomybės, savigarbos ir savęs aktualizacijos poreikius. Žemaitienė ir Zaborskis Mokslo darbuose „Moksleivių įvardijamas savižudiškų polinkių priežastys“ nurodo, kad savisaugos būtinumas ypač svarbus paauglystėje, kai formuojamos vaiko dvasinės vertybės. Vaikai, kurie gyvena lydimi nuolatinės baimės, tampa nerimastingi, agresyvūs, jaučiasi nesaugūs. Tokie vaikai gali dažniau nei kiti būti labai nepasitikintys savimi, liūdni, prislėgti, prasčiau save vertinti. Kartais dėl nuolatinių priekabių ir bejėgiškumo vaikams gali kilti minčių apie savižudybę. Tokie vaikai nesaugo savo gyvybės, jie bet kada pasiruošę „pulti mirčiai į nasrus“.

Vaikai tampa agresyvūs, nepasitikintys, gyvena su nuolatine baime, nerimastingi, jaučiasi nesaugūs. Tokie vaikai gali dažniau nei kiti būti labai liūdni, prislėgti, nepasitikintys savimi, prasčiau save vertinti. Kartais dėl nuolatinių priekabių ir bejėgiškumo vaikams gali kilti minčių apie savižudybę – taip akcentuoja Žemaitienė N., Zaborskis A., Moksleivių įvardijamas savižudiškų polinkių priežastys. (Mokslo darbai. Psichologija. p.115-30). Priekabiavimą patiriantys

vaikai gali turėti bendravimo sunkumų: jiems sunkiau užmegzti ir palaikyti santykius su bendraamžiais, sunkiau prisitaikyti ar save išreikšti vaikų grupėje, bendraudami jie gali išreikšti baimingą, nesaugų, kupiną nepasitikėjimo elgesį. Jeigu tyčiojamasi mokykloje, vaikas gali pradėti vengti eiti į mokyklą arba bėgti iš pamokų, nukenčia mokslai, nes visas dėmesys yra nukreipiamas į apsisaugojimą nuo patyčių. Neretai pasitaiko tokių situacijų, kad, besityčiojantys iš kitų vaikų, anksčiau irgi yra kentėję nuo bendraamžių patyčių.

Norint įvertinti patyčių įtaką sveikatai yra atlikta nemažai tyrimų panaudojant apklausas ir nustatant sveikatos būklę lyginant su patyčių nepatyrusiais vaikais. Nustatyta, kad tyčiojimasis yra glaudžiai susijęs su bloga psichine sveikata ir socialiniu prisitaikymu, taip pat minimi depresijos atvejai ir fiziniai sveikatos sutrikimai (Zaborskis A., Makari J., Žemaitienė N., Lietuvos moksleivių psichologine būseną. <http://sveikas.zmogus.lt/biomedicina/1924.pdf>).

Vaiko įtraukimas į priekabiautojo ar aukos vaidmenį mokykloje – tai rizika blogai psichologinei sveikatai. Rizika yra didesnė, jei priekabiavimas yra žiaurus ir ilgai trunkantis ir aukai trūksta socialinio palaikymo. Įvairios strategijos ir gydymas sumažina tolesnius vaiko blogos savijautos atvejus.

Tyrimais nustatytos keturios sveikatos būklės pablogėjimo kategorijos – taip teigia:

1. *Bloga psichologinė sveikata.* Tai nemalonūs psichiniai pojūčiai: nepasitenkinimas, menkavertiškumo jausmas, pykčio ir liūdesio pojūtis.
2. *Blogas socialinis prisitaikymas.* Tai antipatijos pojūtis socialinei aplinkai, pvz. nepasitenkinimas mokykla, akivaizdus vienatvės, atsiskyrimo pojūtis, pamokų praleidinėjimas.
3. *Psichologinis išsekimas.* Tai daug rimtesnis sutrikimas, nei du pirmieji: stiprus nerimo jausmas, depresija, mintys apie savižudybę.
4. *Fiziniai negalavimai.* Pasireiškia fiziniai sutrikimai - mediciniškai diagnozuojamos ligos. Taip pat psichosomatiniai sutrikimai.

1. Bloga psichologinė sveikata

Australijoje buvo ištirtas mokinių laimingumo lygis panaudojant paveikslėlius su įvairias nuotaikas atspindinčiais veidais. Mokiniai, kurie sakėsi buvę persekiojami, dažniau pasirinkdavo paveikslėlius, kurių veido išraiška buvo panašesnė į jų pačių, t.y. nelaimingus, liūdnus veidus.

Atlikti tyrimai yra svarbūs tiriant pasitikėjimą, nes anketiniai duomenys renkami kelis kartus iš tų pačių respondentų praėjus tam tikram laiko tarpui. Australų mokiniai, atsakinėdami į anketas antrą kartą, atsakė, kad 40 proc. mokinių jautėsi blogiau, 53 proc. – savijauta nepasikeitė, 7

proc. – jautėsi geriau. Kiti tyrimai atlikti norint nustatyti emocinę persekiojamų mokinių būseną; 32 proc. mokinių jautė pyktį, 37 proc. – liūdesį.

Jungtinėse Valstijose atlikti ilgalaikiai stebėjimai tiriant maždaug 11 metų mokinius. Savigarba buvo tiriama naudojant anketas. Vaikai dar kartą buvo apklausti po penkių mėnesių. Gauti duomenys buvo palyginti su tais, kurie buvo gauti iš nepersekiojamų vaikų. Įvertinus rezultatus pastebėta, kad menkavertiškumo jausmas pritraukia kitus persekiotojus (Ken Rigby. Consequences of bullying in schools. Canadian Journal of Psychiatry. 2003(48):583-590. <http://www.cpa-apc.org/Publications/Archives/CJP/2003/october/rigby.pdf> – (2006 02 16)10).

2. Blogas socialinis prisitaikymas

Nuolat persekiojami mokiniai bjaurisi mokyklos aplinka. Tyrimai šioje srityje buvo atlikti Amerikoje ir Australijoje. Mokyklos nelankymas yra kaip žiauraus elgesio parodymas priešinantys tyčiojimuisi. Australijos tyrimai parodė, kad 19 proc. berniukų ir 25 proc. mergaičių neina į mokyklą dėl tyčiojimosi.

Amerikoje ištirti 206 baigusieji mokyklą 18-22 metų jaunuoliai. Iš jų 18 moterų ir 8 vyrai jautėsi žymiai vienišesni nei kiti. Kitu tyrimu tirti 276 žmonės (15-66 metų), kurie mikčiojo mokykloje, beveik pusę apklaustųjų patvirtino ilgalaikius efektus, daugiausiai tarpasmeniniuose santykiuose. Iš retrospektyvinių tyrimų sužinota, kad paauglystėje patyčias kentusiems suaugusiems sunku ar neįmanoma intymiai bendrauti su priešinga lytimi, jaučiamas drovumas ir baimė. Šie rezultatai patvirtinti ir Australijoje (Ken Rigby. Consequences of bullying in schools. Canadian Journal of Psychiatry. 2003 p.583-590. <http://www.cpa-apc.org/Publications/Archives/CJP/2003/october/rigby.pdf>).

3. Psichologinis išsekimas

Atliktais tyrimais nustatyta, kad su patyčiomis dažnai yra susiję ir baimės bei chroniško nerimo ir simptomai. Švedijoje, Airijoje ir Anglijoje ištirta, kad persekiojami vaikai yra neramesni ir nesaugesni nei kiti vaikai. Persekiojami vaikai blogai miega naktį, kartais šlapinasi į lovą. Anglijoje tirti 13-15 metų patyčias patyrę vaikai. Jie teigė po patyčių esą dirglūs, nervingi ir pasiduodantys panikai. 32 proc. jaunuolių teigė, kad jie periodiškai prisimena patyčias, 29 proc. sunkiai susikoncentruoja.

Persekiojami vaikai jaučia klinikinės depresijos simptomus. Dažnai persekiojami paaugliai sumaišo emocijas ir jaučia įvairius nerimo simptomus (pyktį, kerštą, savęs gailėjimą). Tiriant suaugusius, kurie mokykloje patyrė persekiojimą, pastebėta, kad jie daugiau nei kiti linkę į depresiją – tokius atliktų tyrimų duomenis pateikiami J. Vyšniauskaitė- Rimkienė, Kęstutis Kardelis, Paauglių reputacijos tarp bendraamžių raiška sociomerinio statuso grupėse,

<http://medicima.kmu.lt/0506/0506-111.pdf> ir *Насилие в молодёжной среде*.
http://www.mho.int/violence-injury-prevention/violence/world_report/en/ch-2RU.pdf

3. Fiziniai negalavimai

Persekiojami vaikai maždaug du kartus dažniau nei nepersekiojami skundžiasi pilvo ir galvos skausmais. Australijoje vaikams buvo pateiktas negalavimų sąrašas (šalčio krėtimas, ausų infekcijos, šienligė, nelaimingi atsitikimai, galvos skausmai, išbėrimai, gerklės skausmai, žaizdos burnoje, anoreksija, bulimija, svaigulys, astma, kosulys, pilvo skausmai, diarėja, regėjimo sutrikimai, nualpimas, „dūžiai“ krūtinėje, pykinimas ir dusulys) ir paprašyta pažymėti, kuriuos iš jų jie yra patyrę. Ir vaikinai ir merginos, kurie patyrė priekabiavimą, pažymėjo, kad bent kartą per savaitę patiria vieną ar kelis iš šių negalavimų. Dažniausiai buvo minimi galvos skausmai, žaizdos burnoje ir „dūžiai“ krūtinėje (Vyšniauskaitė- Rimkienė J., Kardelis K., Paauglių reputacijos tarp bendraamžių raiška sociomerinio statuso grupėse, <http://medicima.kmu.lt/0506/0506-111.pdf>).

1.2. Smurto šeimoje formos ir pasekmės

LR Konstitucijos 29 str. teigia, „kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“ (LR Konstitucija. 1992). Tai ir tampa pačiu pagrindu, kad būtų šalyje visose srityse įteisintas vyro ir moters lygiateisiškumas, taip pat lygios galimybės visose gyvenimo srityse. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1998 m. gruodžio 1d. LR Seimas priėmė „Moterų ir vyrų lygių galimybių Įstatymą“, įsigaliojusį nuo 1999 metų kovo 1d. Pagrindiniai šio įstatymo aprašantieji terminai – vyrų ir moterų lygybė. Konstitucinėse nuostatose apibrėžtas pagrindines teises įgyja visi Lietuvos Respublikos piliečiai. LR Konstitucija besąlygiškai įtvirtina visas pagrindines žmogaus teises: II - IV, XIII skirsniuose ir preambulėje.

Kiekvienas pilietis savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija. Konstitucijos 18 straipsnis teigia, kad žmogaus teisės ir laivės yra prigimtinės. Lietuvos Konstitucija parengta, remiantis išvardintų tarptautinių žmogaus teisių dokumentų pagrindinėmis idėjomis ir principais.

Tarptautinės teisės aktai skiria šias pagrindines smurto šeimoje formas: **fizinį, psichologinį ir seksualinį smurtą**.

Užsienio šalių mokslinėje literatūroje nurodoma dar viena smurto šeimoje forma – **ekonominis smurtas**.

Smurtas šeimoje dažniausiai būna prieš silnpiausius atstovus - moteris ir vaikus.

Kiekvienu konkrečiu atveju smurtas būna kitoks ir nebūtinai tik vienos rūšies: dažniausiai smurtas šeimoje yra fizinio, seksualinio, psichologinio ir ekonominio smurto derinys.

Lilija Henrika Vasiliauskiene tinklapyje www.15min.lt savo straipsnyje <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/komentarai/lilija-henrika-vasiliauskiene-kodel-vyrai-smurtauja-500-398646#ixzz318yIemy9> teigia, kad „Smurtas ir prievarta puikiai gali būti ir auksiniame narvelyje, nes jėgos ir galios nelygybė tarp moterų ir vyrų, sukelianti diskriminaciją ir smurtą, yra būdinga mūsų patriarchalinei visuomenei. Ta pati jėgos ir galios nelygybė, į kurią taip noriai bedame pirštu mažiau likimo pamalonintų mūsų bendrapiliečių gyvenimuose“.

1.3. Smurto visuomenėje formos ir pasekmės

1994 m. Lietuva ratifikavo Jungtinių Tautų konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (JT CEDAW), o 2000 m. Lietuvos prezidentas pasirašė fakultatyvinį konvencijos protokolą. Pastarasis suteikia galimybę asmenims ir jų grupėms teisę į peticiją, o JT CEDAW komitetui leidžia savarankiškai inicijuoti tyrimus dėl galimų diskriminacijos prieš moteris atvejų konkrečiose šalyse. Ši JT konvencija ir jos protokolai yra svarbiausios tarptautinės žmogaus teisių sutartys, apibrėžiančios pagrindinius moterų teisių standartus. Konvenciją ratifikavusios šalys narės įsipareigoja jų laikytis. Kiti du kertiniai tarptautiniai dokumentai moterų teisių srityje yra JT smurto prieš moteris deklaracija (1993 m.) ir taip vadinama Pekino deklaracija bei veiksmų platforma (1995 m.), kuri apibrėžia kovą su smurtu prieš moteris kaip vieną iš dvylikos svarbiausių lyčių lygybės įgyvendinimo sričių. Pastarieji dokumentai yra rekomendacinio pobūdžio – taip teigia D. Leinartė straipsnyje „Kova su smurtu prieš moteris neatskiriama nuo lyčių lygybės“ <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/d-leinarte-kova-su-smurtu-pries-moteris-neatskiriama-nuo-lyciu-lygybes.d?id=61910769#ixzz3193qaWei>.

Psichologinėje literatūroje taip pat yra nurodomi **seksualinės prievartos rizikos faktoriai** priklausantys nuo šeimos: jos socialinio statuso (nepilna šeima), ar yra patėvis (sugyventinis), tėvų seksualinio išsilavinimo, vaikų emocinio apleistumo ir pan. Tačiau „50 proc. visų vaikus išnaudojančių tėvų būdingas alkoholizmas, polinkis smurtauti, nusikalsti įstatymui, kiti 50 proc. pasirodo esą palyginti „normalūs“, ypatingomis savybėmis neišsiskiriantys žmonės“ – teigiama Sutton C. Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija. (p.106).

Deja, „seksualinį išnaudojimą pirmiausia motyvuoja seksualiniai troškimai; seksualiniai nusikaltėliai sako, kad išnaudodami vaiką jie jaučiasi galingi ir didingi“ – tai vienas iš akcentų Sutton C. Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija. (p.107).

„Kertinis prievartos prevencijos akmuo yra tai, kad smurtas nėra įgimtas, bet išmokstamas elgesys. Atsižvelgiant į šią prielaidą, vaikus ir jaunimą galima mokyti elgtis kitaip – vengti smurto ir prievartos“ – taip akcentuojama Straipsnyje „Prievartos prevencija“. (<http://www.bendraamziai.lt/?Su%9>). Vaikas turi žinoti, jei įvyko lytiniai santykiai prieš tavo valią, tai yra išprievartavimas. Tai nėra tavo kaltė. Išžaginimas ir kitoks seksualinis smurtas yra tavo teisių pažeidimas ir pagal įstatymus traktuojamas kaip sunkus nusikaltimas.

Vaikų seksualinės prievartos atvejai dažnai lieka neišaiškinti, nes:

vaikui gali būti baisu ir gėda apie tai kam nors papasakoti;
mažas vaikas gali nesuprasti, jog tai yra blogai;
prievartautojas gali būti vaikui artimas ir brangus žmogus;

vaikas gali nežinoti, kam ar kaip galėtų apie tai papasakoti;
vaikas gali būti visapusiškai priklausomas nuo prievartautojo;
labai dažnai vaikas būna stipriai įbaugintas prievartautojo.

Seksualinis vaikų išnaudojimas – tai opi visuomenės problema. Ir nors apie ją labai plačiai kalbama, - tačiau vis dar sunku tiek teisiškai, tiek socialiai apginti vaiką, patyrusį seksualinę prievartą ir padėti jam išgyventi šią krizę. **Jis palieka ilgalaikius pėdsakus vaiko gyvenime, sutrikdo jo jausmus ir elgesį, paveikia mokymąsi ir bendravimą.** Teigiama, kad vaikų seksualinis išnaudojimas egzistuoja nepriklausomai nuo socialinės aplinkos. Bet praktika rodo, kad vaikui, augančiam asocialioje šeimoje, kur yra daugiau socialinių blogybių, ten ir yra didesnė tikimybė patirti seksualinę prievartą. Šiose šeimose tėvai paprastai gyvena laisvą seksualinį gyvenimą, dažnai keičia partnerius; namuose lankosi mažai pažįstami asocialūs asmenys, o smurtas prieš vaikus toleruojamas kaip veiksminga auklėjamoji priemonė.

„Lytinis smurtas – tai fizinio ar emocinio pranašumo naudojimas prieš vaiką, siekiant lytinio pasitenkinimo. Tai yra kraujomaiša, prievarta, gundymas, vaikų išnaudojimas pornografijos ir prostitucijos tikslais. Net švelnus išnaudojimas, be fizinės ar žodinės agresijos, yra vaiko teisių pažeidimas ir jo silpnumo ir nekaltumo išnaudojimas. (Str. „Smurtas - kas tai? tai problema ar gyvenimo norma? - www.vpsc.lt)

„1991 m. knygoje Working Together the Children Act 1989“ seksualinis išnaudojimas apibūdinamas kaip „tikras arba tikėtinas vaiko ar paauglio seksualinis išnaudojimas. Vaikas gali būti išlaikytinis ar raidos požiūriu nebrandus“ (taip teigia Sutton C. Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija. p.105).

„Seksualinė prievarta vaikų atžvilgiu – gana plačiai paplitęs reiškinys. Dažniausiai tai tėvo arba vyresnio brolio prievarta nepilnametės dukters/ sesers atžvilgiu. Vokietijoje 5-8 proc. moterų apklausos metu teigė, kad iki 15 metų buvo seksualiai išnaudojamos. Nėra abejonių, kad fizinė prievarta nepilnamečių, ypač mažų vaikų atžvilgiu – mušimas, kankinimas,- taip pat gali turėti seksualinį atspalvį. Apie tai liudija įkandimas vaiko genitalijų srityje, kurių kartais randama tiriant vaikų kankinimo bylas“- tokią nuomonę išsako Justickis V. Vadovėlyje „Kriminologija“

Incestas - lytinis kontaktas tarp kraujo giminių. Incestas vaikams ir paaugliams sukelia didelį kaltės jausmą, jie praranda pasitikėjimą kitais. Incestas gali sukelti problemų užmezgant santykius ateityje.

„Seksualinio išnaudojimo pobūdis, remiantis 1732 seksualinio išnaudojimo atvejais (1988 – 1990m. duomenys (Creighton, 1992 - Sutton C. Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija): vaginalinis lytinis aktas, analinis lytinis aktas, mėginimas atlikti vaginalinį (analinį) lytinį aktą, vaginalinė penetracija, analinė penetracija, oralinė penetracija, nusikaltėlio atliekama

vaiko masturbacija, vaiko laižymas / čiulpimas/ apspjovimas, vaiko glamonėjimas, seksualiniu būdu perduodama liga – vaikui, vaiko atliekama nusikaltėlio masturbacija.

Seksualinė vaikų prievarta tai plati sąvoka, ji **apima keletą prievartos formų:**

1. vaikai seksualiai išnaudojami šeimos narių;
2. prievarta vaikų globos namuose;
3. vaikų pornografija;
4. vaikų prostitucija;
5. prekyba vaikais.

YRA IŠSKIRIAMOS 3 SEKSUALINĖS PRIEVARTOS KATEGORIJOS

1. IŠPRIEVARTAVIMAS ARBA MĖGINIMAS IŠPRIEVARTAUTI

- a. seksualinė prievarta su pilnu kontaktu- vaginalinis, oralinis, analinis lytinis aktas; kai pirštai ar kiti objektai kišami į vaiko makštį ar išeinamąją angą;
- b. seksualinė prievarta su prisilietimu - kai liečiamas vaiko kūnas ir lytiniai organai, vaikas verčiamas glamonėti suaugusį ar kitą vaiką ir pan.

2. VAIKO PANAUDOJIMAS PORNOGRAFIJAI

seksualinė prievarta be prisilietimų - tai vaikas fotografuojamas, verčiamas žiūrėti kaip santykiauja suaugusieji ar kiti vaikai, jam rodomos pornografinės nuotraukos, filmai ir pan.

3. LYTINIŲ ORGANŲ DEMONSTRAVIMAS

Rodomi lytiniai organai.

Pagrindinės socialinės grupės, kuriose vaikas gali patirti seksualinę prievartą:

1. **Šeima**. Dažniausiai vaikas buvo seksualiai išnaudojamas šeimoje (tėvo, vyresniųjų brolių, patėvio). Asmeninės priežastys, dėl kurių tėvas tampa seksualiniu vaiko išnaudotoju, o motina nesugeba apsaugoti vaiko, būna labai įvairios. Tai gali būti ankstesnė tėvų patirtis, šeimos sukūrimo priežastys, tėvo emocinis nebrandumas, pernelyg stipriai išreikšti seksualiniai poreikiai ir kt. Tokiose šeimose vaikas yra įbauginamas ir mušamas.

2. **Bendraamžiai, draugai**. Rizikos grupės vaikai dažniausiai nelanko mokyklos, vaikatauja mieste, bei priklauso įvairioms grupelėms. Jaunesni vaikai, kuriais šeimoje nesirūpinama, bando ieškoti draugų vyresnių bendraamžių tarpe, gyvena landynėse. Vyresni grupelių nariai linkę tenkinti savo seksualinius poreikius išnaudodami jaunesnius (dažniausiai 8-12 metų berniukus).

3. **Suaugę, nepažįstami žmonės**. Vaikai, priklausantys rizikos grupei, linkę bendrauti su gatvėje esančiais nepažįstamais žmonėmis, patiklūs, lengvai pasiduoda įkalbami, tampa vaikų pornografijos ar pedofilų aukomis. Gyvenant globos namuose ši rizika didėja, nes vaikų tvirkintojai

linkę ieškoti aukų asocialiuose gyvenamuosiuose mikrorajonuose, stotyje, aplink globos institucijas ir pan.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad bet koks smurtas daro labai didelę žalą tiek fizinei tiek psichologinei sveikatai. Šiandien jau nėra abejonių, kad fizinė ir psichologinė sveikata yra labai glaudžiai susijusios. Bet kokia smurto rūšis palieka ne tik trumpalaikes, bet ir ilgalaikes pasekmes, kurios išlieka negatyvių pasekmių asmenybės raidoje. Vyresniame amžiuje kylančios elgesio, bendravimo ir emocinės problemos gali būti susijusios su vaikystėje patirtu emociniu smurtu.

2. PREVENČINĖS SMURTO PROGRAMOS LIETUVOJE

2011 m. sausio 3 d. įsakymu Nr. A1-2 Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro buvo patvirtintas įsakymas „Dėl Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams“. Šios programos tikslas – siekti mažinti smurtą prieš vaikus su visomis jo apraiškomis, orientuojantis į smurto prieš vaikus prevenciją bei intervenciją, apimančią visas smurto rūšis (fizinį, emocinį ir seksualinį) ir formas. O programos uždaviniai: organizuoti visuomenės švietimą smurto prieš vaikus prevencijos klausimais; tobulinti specialistų, dirbančių su vaikais, kvalifikaciją smurto prevencijos ir pagalbos klausimais; teikti paslaugas vaikams, nukentėjusiems nuo smurto, ir jų šeimų nariams; plėsti tarptautinį bendradarbiavimą; vykdyti smurto prieš vaikus stebėseną. Čia taip pat pateikiama Prevencijos ir intervencijos bei įvairaus smurto sąvokos. (prevencija – veikla, skirta nusikalstamo elgesio rizikai mažinti, imantis visuomenės švietimo, informavimo priemonių, neleidžiančių atsirasti smurtui prieš vaikus. Intervencija – visuma aktyvios terapijos ir kitų kompleksinės pagalbos priemonių, taikomų nukentėjusiems nuo visų formų smurto vaikams, jų šeimų nariams ir kitiems artimiesiems (draugams, bendramoksliams ir kt.), taip pat smurtautojams, siekiant grąžinti juos į normalų gyvenimą). (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=390536&p_query=&p_tr2=) .

Lietuva – ne išimtis, kuri patvirtintų tokias programas. Visoje Europoje kovai su smurtu yra kuriamos prevencinės programos. Stengiamasi, kad kuo anksčiau vaikai sugebėtų atpažinti smurto reiškinius, požymius. Tokios programos yra taikomos jau net ikimokyklinėse ugdymo įstaigose.

Prevencinės programos turi būti tęstinės, nuoseklesnės, jų turi būti gerokai daugiau. Mes dar tik pradėjome ilgą ir sunkią kovą su prievartos kultūra, kuri buvo persmelkusi visas visuomenės gyvenimo sritis“ – teigiama straipsnyje „Vaikystėje patiriamos patyčios – natūralus augimo etapas?“, kurį spausdina tinklalapis <http://portalas.emokykla.lt/naujienos/Puslapiai/Naujiena11509.aspx>

Kuo anksčiau pradedamos prevencijos priemonės prieš smurtą – tuo geresnių rezultatų galima pasiekti, todėl skatinamos mokyklos dalyvauti įvairiose prevencijos programose. Siekdama mažinti smurto paplitimą prieš vaikus ir tarp vaikų bei jų šeimose įgyvendinama tęstinė Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011–2015 metų programa. (EN).

Šios programos įgyvendinimo tikslas– ugdyti visuomenės nepakantumą smurtui prieš vaikus, taip pat kompleksiškai šalinti smurto prieš vaikus priežastis, sukuriant pagalbos vaikams, nukentėjusiems nuo smurto, ir jų šeimų nariams pagalbos ir prevencijos priemonių sistemą, mažinti smurto prieš vaikus paplitimą. Programos priemonės skiriamos vaikams, galintiems nukentėti ar

nukentėjusiems nuo psichologinio, fizinio, seksualinio išnaudojimo bei apleistumo, jų šeimoms, smurto ir patyčių prevencijai mokyklose (<http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/smurto-pries-vaikus-prevencija.html>).

3. PLAKATAS

3.1. Plakato istorija

Šiais laikais visi stendai aplipinti įvairiausiais plakatais, o kartais net namų sienos tampa informatyviu šaltiniu apie įvairius vykstančius renginius, programas, rodomus filmus ir pan. Vieni pyksta dėl tokio stendų ir sienų „tapetavimo“, tačiau tai tikrai geras ir jau patikrintas būdas kaip greitai ir nebrangiai pranešti įvairias naujienas.

Plakatas – didelio formato spaudos lakštas su tekstu ir vaizdu leidžiamas agitaciniais, reklaminiais, informaciniais arba mokymo tikslais. Kaip taikomosios grafikos kūrinys turi atitikti šiuos reikalavimus: būti matomas iš didelio atstumo, būti lengvai suprantamas žiūrovui.

Plakato kompoziciją sudaro vaizdiniai elementai, trumpas, kartais kelių rūšių šrifto tekstas. Plakato originalas kuriamas grafikos, tapybos, fotografijos priemonėmis, po to dauginamas spaustuvėje. Dažniausiai būdinga vaizdo lakoniškumas, dekoratyvas, simbolika, ryškos spalvos, raiškus šriftas, didelis formatas. Pagal tematiką plakatas būna visuomeninis, kultūrinis, politinis, reklaminis. Plakato užuomazgos atsirado XVI a. Vokietijoje. Plakatas susiformavo iš afišos XIX a. II pus. Prancūzija, Vokietijoje. Lietuvoje plakatus imta kurti XX a.

Pasak prancūzų istoriko Max Gallo plakatai viešose vietose buvo demonstruojami jau prieš du šimtus metų. Specialiai sukurtas tam, kad būtų ryškus ir pastebimas jis pritraukdavo praeivių dėmesį skatindamas pirkti produktą ar paslaugą, kviesdamas į konkretų įvykį ar dalyvauti politiniame gyvenime. Modernus plakatas datuojamas tik nuo 1870 metų, kuomet ištobulinta spalvų ir litografijos pramonė išsiplėtė į masinę gamybą. Pažvelgus kitu kampu, plakatas yra ir meno forma, kuri įtraukė įvairaus lygio menininkus į savo simbolių kalbą.

Plakatų gamyba nuo seniausių laikų buvo naudojama reklamoms ir pranešimams. Plakatai su tekstu reklamuodavo naujausius spektaklius. Tačiau tik litografijos išradimas leido pigiai ir masiškai juos gaminti. Šis metodas greitai paplito po visą Europą ir prie plakatų meno vystymosi prisidėjo tokie garsūs menininkai kaip Henri de Toulouse-Lautrec, Jules Cher, Eugène Grasset, Adolfas Willette, Pierre Bonnard, Louis Anguetin ir kiti. Jules Cher yra laikomas reklaminio plakato tėvu. Būdamas dailininku ir scenos dekoratoriumi jis įkūrė nedidelės litografijos dirbtuves, kuriose sukūrė apie 1000 skelbimų parodoms, teatrams ir įvairiems produktams. Plakatai XIX amžiuje Paryžiuje transformavosi į ištisas gatvės meno galerijas ir jų komercinė sėkmė buvo tiesiog stulbinanti.

3.2. Lietuviškas plakatas

Kaip teigia įvairūs istoriniai šaltiniai plakatas Lietuvoje užgimė 1863 metų Sukilimo metu ir brendo nacionalinio atgimimo terpėje bei nepriklausomybės periodu. Tačiau pirmoji rusų okupacija penkto dešimtmečio pradžioje negailestingai nutraukė jau susiformuoti spėjusią plakato mokyklą ir išblaškė pripažinimą spėjusius pelnyti dailininkus.

Septintajame dešimtmetyje plakatas tarsi prisikėlė iš nuopuolio ir išgyveno savotišką atgimimą. Šiuo laikotarpiu plakatus leido įvairios institucijos, tačiau dailininkai tam daug laiko neskyrė. Iš pradžių trūko sąsajų su garsiomis Europoje plakato mokyklomis ir vietoje aukšto meninio lygio kūrinių buvo tik nedidelės kūrybinės nuotrupos. Pavienius lakštus, skelbiančius apie tautinio atgimimo žingsnius Lietuvai tuo metu kūrė tokios garsios asmenybės kaip M. K. Čiurlionis ir A. Žmuidzinavičius. Pastarasis 1906 metais sukūrė pirmosios lietuvių dailės parodos plakato projektą(http://www.jkm.lt/jkm/downloads/2004_kdm_www/2004_KDM_Grigaleviciute/textas.htm).

Taigi mūsų plakatuose siekta atspindėti visuomenės siekus ir jos darbus, sėkmes bei nesėkmes, ugdytas pilietiškas patriotizmas. Visa tai atspindi ir 1973 metais Paryžiuje įvertintas ir apdovanotas aukštas tarpukario dailės lygis, kuriame svarbią nišą užėmė ir plakatas. Susipažinti su tuometiniais dailės žanro likučiais, kuriuose atsispindi mūsų tėvų ir senelių darbai, vargai, rūpesčiai ir kasdienybė galime muziejuose, kurie sukaupė nemažą dalį plakato istorijos. Pageltęs popierius kadaise sugėręs visas aktualiausias temas ir šiandien nepraranda savo įtaigos.

Lietuviškas plakatas vaizdžiai atspindėjo visuomenės siekius, jos siekius, jos darbus, gyvenimo sėkmes ir nesklendumus. Jos kaip informatoriaus ir propagandisto reikšmė Respublikos gyvenime, ypač pirmąjį jo gyvenimo dešimtmetį, buvo didelė. Būdamas kelrodžiu, padėdamas žmonėms susivokti sudėtinguose įvykiuose, konsoliduodamas tautą, daug metų caro administracijos, sulenkėjusių dvarininkų bei dvasininkų skaldytą ir stumdytą, jis ugdė jos pilietiską patriotizmą.

Dabartinis plakatas smarkiai ištobulėjo palyginti su ankščiau kurtais, tačiau jis prarado dalį savo meninės vertės, nes jį sukurti pasidarė daug paprasčiau, nei ankščiau. Dabar užtenka turėti kompiuterį su tam tikra skirta programine įranga ir šiek tiek žinių.

4. MINTIES DETALIZAVIMAS

4.1. Plakatų „Smurtui sakyk NE“ idėjos pagrindimas

Pasirinkau daryti seriją plakatų, nes plakatas yra didelio formato spaudos lakštas su tekstu ir vaizdu, leidžiamas agitaciniais, reklaminiais, informaciniais arba mokymo tikslais. Plakatuose būna nurodyta konkreti informacija ir aiškiai matyti kokiam adresatui tai skirta: jaunimui, vaikams, vyresnio amžiaus žmonėms, ar šiaip skirtingiems visuomenės sluoksniams. Plakatai dažnai būna su tam tikromis detalėmis, kad žiūrovas iškart pastebėtų ir neliktų abejingas. Kaip taikomosios grafikos kūrinys, plakatas turi atitikti šiuos reikalavimus: būti matomas iš didelio atstumo ir būti lengvai suprantamas žiūrovui. Plakato originalas kuriamas grafikos, tapybos, fotografijos priemonėmis, po to dauginamas spaustuveje. Pasirinkau kitokią medžiagą – metalo plokštes, jos suteiks mano temai aštrumo ir tikslumo.

Pasirinkau socialinę temą „Smurtui sakyk NE“, nes šiai dienai turime kreipti dėmesį į šią egzistuojančią problemą. Plakatų tikslas yra atkreipti visuomenės dėmesį į smurto pasekmes ir pažvelgti į tai kaip į socialinę šių laikų problemą. Kelias smurto rūšis pasirinkau sąmoningai, taip norėdamas plačiau apžvelgti įvairų smurtą, nes su šia problema mes susiduriame mokykloje, darbe, šeimose ir apskritai – visoje valstybėje.

Visų pirma, mane įkvėpė pati plakato forma, nes juose būna trumpi ir aiški informacija. Kreipiu dėmesį į įvairius plakatus, analizuoju juos, kritiškai vertinu kaip galima būtų pakeisti ar perkurti ir t.t. Plakatų paklausa visuomenėje yra labai plati ir efektyvi. Atsižvelgiant į tai, kad grafinio dizaino technologijos kiekvieną dieną vis progresuoja, gatves puošia sėkmingai integruoti į aplinką kokybiški, stilingi, idėjiniai plakatai bei kitokia vizualioji informacija. Metalų plokštės atrodys efektyviau ir gyviau perteiks smurto problemą visuomenėje.

Plakatus kūriau įvairiomis programomis ir paskui spausdinau juos ant metalo plokščių. Ant kapų bei planšetų plakatai būtų praradę efektyvumą. Stebėdavau studentų darbus, kurie buvo atlikti ant tradicinių priemonių ir man tai pasirodydavo ne ilgaamžiška bei nusibodę, norėjau pateikti savo naujas idėjas, naudodamas nestandartines priemones. Pateikiu plakatus, kuriuose vaizduojamas įvairus smurtas ir pati kompozicija yra, tarsi, įrėminta. Rėmai, kurie vyrauja kiekviename plakate, atskleidžia idėją, kad kiekvienam iš mūsų yra suteiktas gyvenimas ir mes, tarsi, stovėdami rėmuose, tą gyvenimą gyvename. Rėmą simbolizuoju kaip gyvenimo istoriją, mes esame įsprausti į rėmus, nes turime riboti savo veiksmus. Yra taisyklės, kurių reikia laikytis, yra atsakomybės, pareigos ir t.t. Plakatų spalvos yra tamsios, daugiausia vyrauja pilkšva spalva, kuri

perteikia niūrias ir nesmagias nuotaikas. Tamsesnės spalvos parodo smurto jausmą: baimė, neviltis, pyktis, agresija, skausmas ir t.t. Šios spalvos leidžia intensyviau pabrėžti ir atskleisti problemą. Žmonių dėmesį noriu atkreipti plakatų struktūra ir koncepcija, o ne spalvų įvairove.

Šio darbo idėja ir yra ta, kad reikia kalbėti ir viešinti daromą smurtą tam, kad galėtume kažką keisti. Kiekvienas asmuo pastebės ir įvertins kritiškai informaciją. Žmonės žiūrėdami į šiuos plakatus gali apgalvoti savo veiksmus ir tų veiksmų pasekmes. Išskyriau priežastis, dėl kurių kyla smurtas. Tai smurto mechanizmas, nes priežastis papildo priežastį ir viskas sukasi, tarsi, „užburtas“ ratas. Plakatuose minimaliai naudoju tekstą, nes noriu palikti vietos kiekvieno individo interpretacijoms. Naudojamas tekstas minimalus, tačiau aiškus ir ryškus. Akcentuoju žodį NE, kuris, tarsi, ragina visų pirma pagalvoti prieš atliekant tam tikrus veiksmus. Šį žodį išskiriu raudona spalva. Plakatuose nurodytos priežastys, dėl kurių kyla smurtas šeimoje, mokykloje, darbe ir valstybėje. Kiekvienam asmeniui mano kūrybinis baigiamasis darbas, manau, sukels skirtingas emocijas ir mintis. Tai yra šių dienų problema ir manau, kad pasirinkau pakankamai aktualią temą. Visa tai perteikiu plakatuose, kurių tikslas yra šokiruoti ir priversti kiekvieną asmenį pagalvoti apie smurto pasekmes.

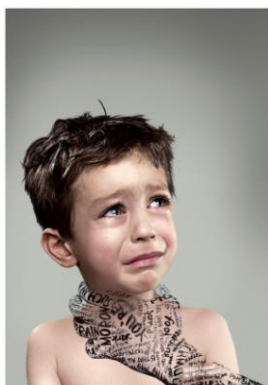
5. ANALOGŲ ANALIZĖ

Visų pirma ėmiau analizuoti įvairius meninius plakatus: koncertų, festivalių, parodų ir kt. Stengiausi išvelgti vientisumą arba chaosą, idėją, kompoziciją, originalumą ir t.t. Skačiau literatūrą ir domėjausi dizainerių kurtais darbais. Vėliau dariau eskizus tam, kad darbą atlikčiau kokybiškai. Kadangi turėjau nemažai idėjų, tai teko ne kartą pasidaryti vienokios ar kitokios stiliistikos plakatų, žinoma juos sieja viena tema „Smurtui sakyti NE“.

Smurtas prieš vaikus:

1 pav. Vaida Paliulytė

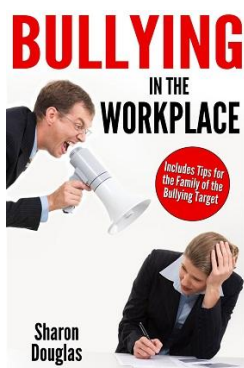
2 pav. Verbal Abuse

3 pav. Marie Denise

Plakatuose vaizduojamas fizinis smurtas prieš mažamečius vaikus. Pirmame paveikslėlyje vietoj konkretaus vaiko pateikiama surišta lėlė. Antrame plakate verkiantis vaikas ir iš užrašų sumaketuota ranka, laikanti mažametį už kaklo.

Smurtas darbe:

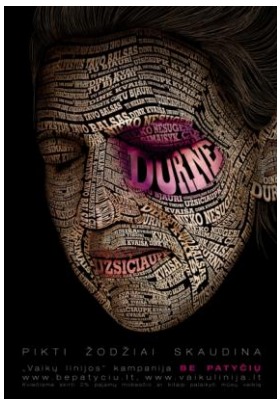
4 pav. Sharon Douglas

5 pav. Nežinomas autorius

Darbe intensyvesnis yra psichologinis smurtas, nei fizinis. Plakatuose autoriai ir vaizduoja rėkiančius asmenis, tai parodo, jog jie yra užgauliojami, engiami ir t.t.

Smurtas šeimoje:

6 pav. Aviram Meir

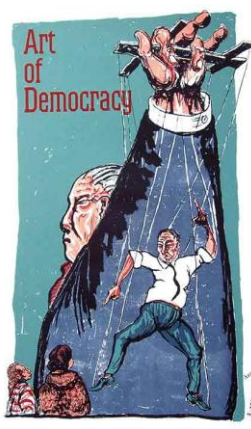
7 pav. Verbal Abuse

Šeštame paveikslėlyje vaizduojama smurtą patyrusi moteris, o jos veidas sudarytas iš daugybės įžeidžiančių frazių ir atskirų žodžių. Septintame pavyzdyje, pirmame plakate autorius parodo kaip fizinis smurtas tiesiogiai panaudojamas prieš moterį, o antrame darbe palieka daugiau erdvės interpretacijoms.

Smurtas valstybėje:

8 pav. Stephen Lendman

9 pav. Autoriai nežinomi

Pirmame plakate vaizduojama sumaištis: žmonės pasimetę, danguje skraido lėktuvai – visiškas chaosas valstybėje. Sekančiuose plakatuose kalbama apie demokratijos meną ir korupcijos sustabdymą.

6. ESKIZAI

10 pav.

11 pav.

12 pav.

13 pav.

14 pav.

7. DARBO REZULTATAS

15 pav. Smurtas šeimoje

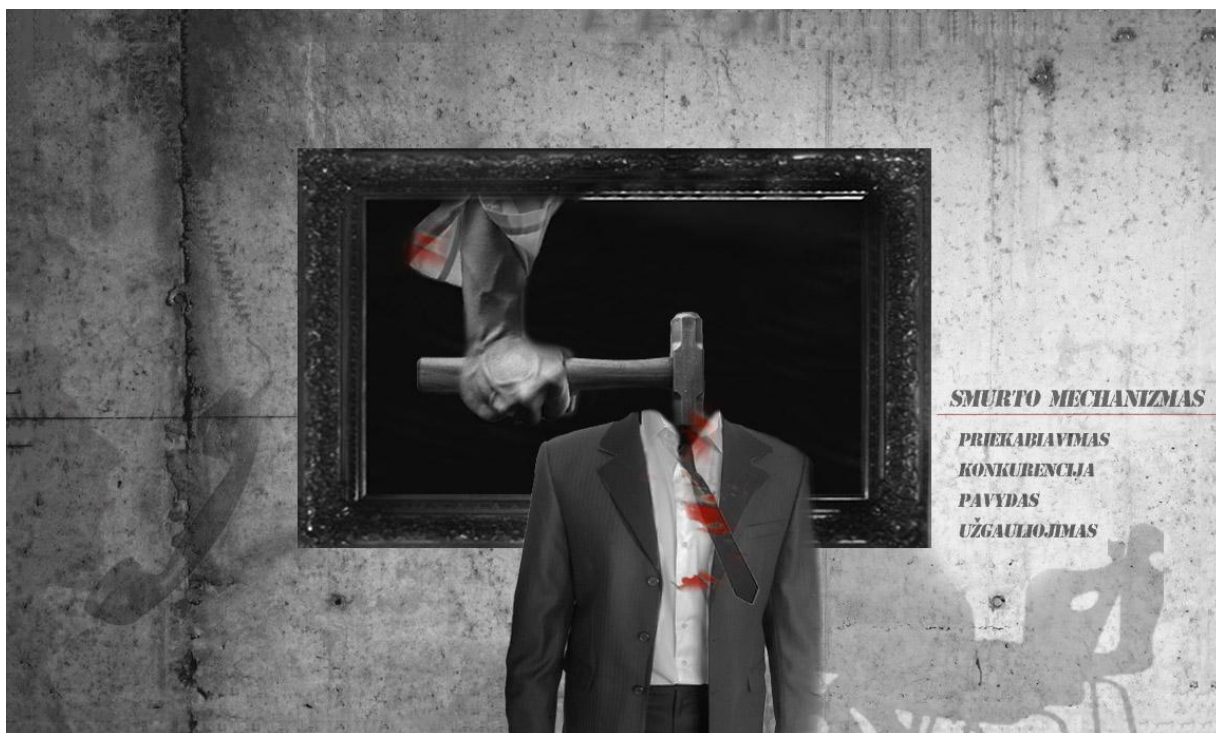
Šiame plakate, kaip ir visuose, naudojama centrinė kompozicija. Pagrindinio objekto komponavimas centre tampa veiksminga meninės raiškos priemone ir suteikia plakatui meninės vertės. Komponavimas centre leidžia kaip galima stipriau išskirti pasirinktą objektą. Plakate vaizduojama moters figūra, kurioje mezgasi vaisius, aplink dužę ir suskilę stiklai. Sąmoningai nerodau moters veido, nes smurtautojui nebūna svarbu tai jo žmona, dukra ar koks kitas šeimos narys. Šis plakatas pirmasis, nes vaizduoju prasidedančią gyvybę, tai, tarsi, visko pradžia. Vaiko pasaulis turi ateitį, negriaukime jo. Smurto pasekmės augins taip pat smurtaujančią žmogų, tam, kad smurto išvengume turime gerbti save, savo šeimos narius ir aplinkinius žmones.

Centrinė kompozicija, tariamai būdama paprasčiausia, turi daugybę įvairių priemonių, visai praturtinančių vaizdavimo galimybes. Norėdamas sustiprinti regimąjį išpūdį, kadro centre stambiu planu vaizduoju smurtą patiriančią moterį. Centrinė atvaizdo elementų linija dar labiau pabrėžiama aiškiomis spalvomis ir griežtomis formomis.

16 pav. Nesmurtauk prieš vaikus (smurtas mokykloje)

Pagrindinis plakato akcentas yra rankos, kurios ruošiasi smurtauti prieš mažą vaiką. Jos, tarsi, griebia vaiką ir akivaizdu, kad mažametis nebus pajėgus apsiginti. Tokių situacijų pasitaiko mokykloje ir vaikai linkę nutylėti apie smurtą. Vaikas, nesuprasdamas kas vyksta, kartais tiesiog per daug pasitiki kitais asmenimis. Vaizduoju nusišokusį berniuką, nes noriu suteikti plakatui paslaptį ir laisvesnių interpretacijų žiūrovui. Nerodau konkrečių veido bruožų, nes tai nėra pagrindinė priežastis, dėl ko yra smurtaujama prieš vaikus. Netinkamas tėvų auklėjimas, patyčios, baimė, iš ankščiau smurto paveikti vaikai, tai tarsi smurto mechanizmas, dėl ko šiai dienai dar vis turime smurtaujančių asmenų.

17 pav. Smurtas darbe

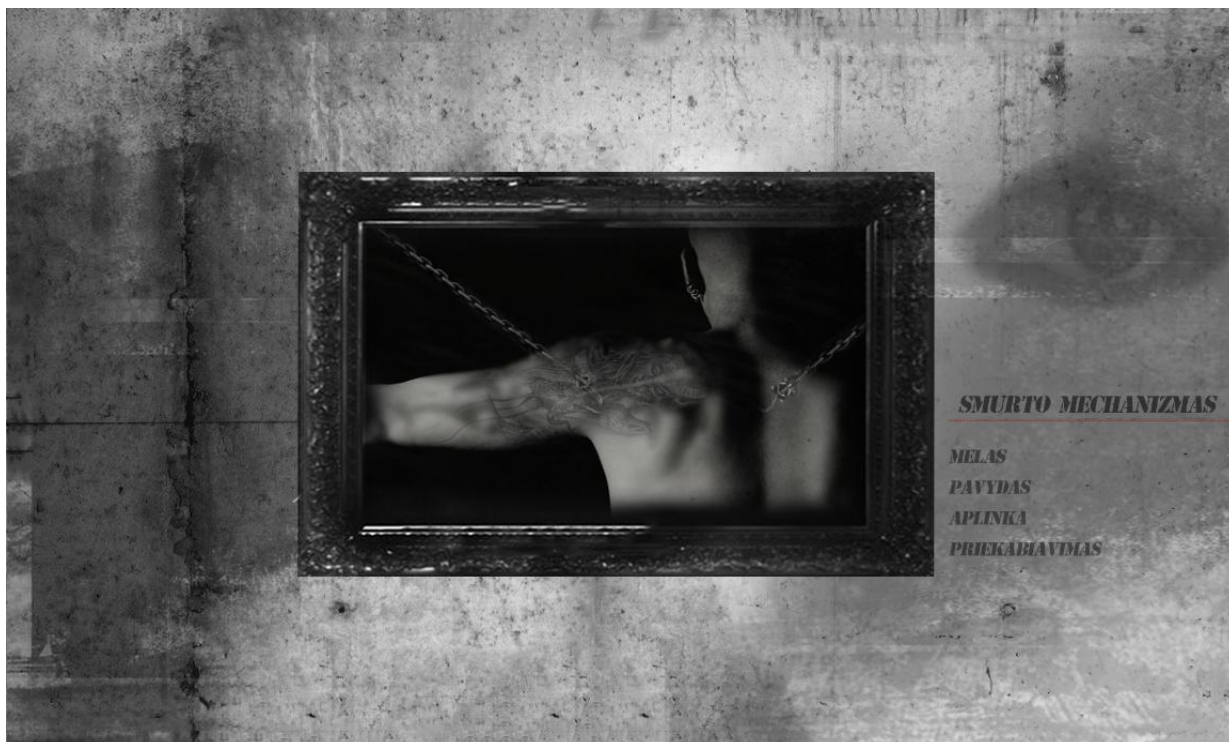
Plakate vaizduoju kelis akcentus: pirmasis -žmogaus figūra, prieš kurią yra smurtaujama, antrasis – smurtaujančiojo ranka. Kadangi plakate perteikiu smurtą darbe, tai abu veikėjai yra svarbūs. Visuomenė yra susidariusi stereotipą, kad daugiau smurtauja asocialūs asmenys, noriu šią nuomonę paneigti, todėl ir vaizduoju figūrą su tvarkingu kostiumu. Smurto priežastys ne visad priklauso nuo to, kur dirbame ir kiek uždirbame. Plakate perteikiu daugiau psichologinį smurtą: užgauliojimas, pavydas ir kt. plaktukas vaizduojamas kaip smurto įrankis, tiek fiziniam, tiek psichologiniam smurtui parodyti.

18 pav. Smurtas valstybėje

Kartais atrodo, kad neesminiai įvykiai tampa svariais įrankiais, bandant suprasti, kas iš tiesų vyksta pasaulyje. Dažnai asmenys nekreipia dėmesio į tokius veiksnius, kaip garbės troškimas, jėga, laisvė ar korupcija, o būtent šių kriterijų pagalba ir atsiranda smurto mechanizmas, kuris vyrauja valstybėje.

Plakato neapkraunu detalėmis, pirmame plane vaizduoju rankas, laikančias pinigus, o pilkame fone, tarsi už rėmo - žmonių siluetai (visuomenė). Šiandien esame linkę didelį dėmesį skirti pinigams, siekiu parodyti, jog kiekvieno asmens perdėta arogancija ir garbės troškimas priveda prie smurto, kurį patiria valstybė. Turime galvoti ne tik apie save, bet ir apie šalį, kurioje gyvename. Žmones plakate vaizduoju kaip šešėlius, nes žmogus kaip asmenybė tampa nieko nevertas, jie jau nukentėję nuo smurto, yra nelaimingi. Per pinigus nukenčia valdžia ir nekalti piliečiai. Plakate vos matomos yra grotos, kuriomis noriu parodyti, jog įmanoma izoliuoti priežastis, dėl kurių kyla smurtas valstybėje.

19 pav. Ar nesmurtauju ir AŠ?

Paskutinis plakatas yra apie mane, kaip asmenybę. Įrėminu save su grandinėmis tamsiame fone, taip parodydamas, kad visi ankščiau išvardinti faktoriai (smurtas šeimoje, prieš vaikus, darbe ir valstybėje) veikia ir mane. Jeigu manęs nepaliečia smurto mechanizmo priežastys, aš išlieku ramus, nes esu besalygiškai prieš smurtą. Tačiau išoriniai veiksniai veikia žmones, tap pat ir mane paveiktų, jeigu iš kitų žmonių sulaukčiau patyčių, fizinio smurto, perdėto garbės troškimo darbe iš kolegų ar įvairių užgauliojimų. Tam, kad mažintume smurtą, privalome vienas kitą suprasti, auklėti ir padėti.

Asmens augimas neįmanomas be tam tikrų sąlygų, palankių aplinkybių. Tinkamų sąlygų kūrimas turi būti kiekvieno žmogaus tikslas. Turime turėti galimybę atrasti save, būti savimi, nebijotų save išreikšti, išmokti save gerbti nežiūrint į kitų charakterio, išvaizdos skirtumus. Rami, palaikanti draugų aplinka, žmogaus vertingumo suvokimas, mokymasis spręsti problemas ir yra tai, į ką reikia kreipti dėmesį.

Išvados

Mano baigiamojo darbo tikslas buvo sukurti seriją plakatų, kuriuose pateikiamos įvairios smurtavimo formos. Darbo rezultatas parodo, kad tikslas pasiektas ir darbo uždavinius atlikau teisingai. Rašydamas baigiamojo darbo aiškinamąjį raštą ir atlikdamas baigiamąjį darbą įrodžiau kompetencijas, įgytas studijuojant dailės ir dizaino specialybės programą.

Smurtas – labai dažnas reiškinys Lietuvos visuomenėje: egzistuoja psichologinis smurtas, fizinis smurtas, seksualinis smurtas, ekonominis smurtas (finansinis priklausomumas). Smurtas gali pasireikšti visose gyvenimo srityse, todėl labai svarbu vykdyti kuo įvairesnių projektų ir prevencinių programų, leidžiančių formuoti visuomenei supratimą apie neigiamą smurto žalą. Nemažai asmenų, nepriklausomai nuo išsilavinimo ir užimamos vietos visuomenėje, yra patyrę smurtą. Išgyvenant bet kokio pobūdžio smurtą, susiduriama su dviem problemomis: kaip sustabdyti smurtą, kuris vyksta šeimose, mokyklose, darbe ir visuomenėje, ir kaip sustabdyti smurtą, kuris gali įvykti.

Lietuvos ugdymo įstaigose (darželiuose, mokyklose) vykdomos įvairiems vaikų amžiaus tarpsniams skirtos smurto prevencinės programos, kurios gerina vaikų socialinį vystymąsi – leidžia atpažinti jausmus, netgi įvardinti smurtą, geba apsaugoti nuo smurto apraiškų, suteikia galimybę vaikams būti įvairiapusiškai globojamiems.

Meno terapijos reikšmė asmenims, patyrusiems smurtą, ypatingai svarbi, kadangi leidžia užsimiršti savo problemas, plėtoti kūrybines galias, pajusti ryškius dvasinio palengvėjimo ir sėkmės atvejus. Ir nors Lietuvoje *Dailės Terapija* – tai dar nėra labai dažnas reiškinys, tačiau jos svarba ir tikslingumas jau yra plačiai žinomas pasaulyje ir pagrįstas užsienio šalių įvairių sričių specialistų tyrimine praktika.

Plakatų ciklas „Smurtui sakyk NE“ susideda iš penkių metalo plokščių, kuriuose parodau, kad smurtas yra didelė problema ir turime į tai kreipti dėmesį. Mano darbuose dominuoja aiškūs rėmai, nekonkretūs žmonių veidai ir niūrios spalvos. Šiais akcentais perteikiu smurto problemą. Drąsiai jungiau įvairias detales ir siekiau, kad plakatai šokiruotų žiūrovą, taip skatindami kiekvieną asmenį interpretuoti šią problemą savaip. Manau, kad plakatai pavykę, nes juose yra perteikta niūri nuotaika, taip pat personažai įdomiai ir kūrybiškai pavaizduoti, paliekama interpretacija žiūrovui.

Tam, kad mažintume smurtą, privalome vienas kitą suprasti, auklėti ir padėti. Tik kalbėdami apie šią problemą, galime tikėtis mažesnio smurto, neapykantos ir didesnio suvokimo.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Adlienė R. „Smurto prevencija: pasekmės ir galimybės“.
2. Brazauskaitė A., Vaikų dailės terapinis aspektas. Vilnius, 2004.
3. Karmaza Evaldas, Grigutytė Neringa, Karmazė Elena Gauda. Metodinės rekomendacijos „Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba“. VILNIUS, 2006.
4. Karlonaitė G. „Smurtas šeimoje – ne privatus reikalas“ 2014-03-17 <http://manoteises.lt/straipsnis/smurtas-seimoje-ne-privatus-reikalas>.
5. Povilaitis R., Viliukevičiūtė J., Patyčios-teisybės ir prasimanymai, Švietimo naujienos <http://www.vaikulinija.lt/index.php/naujienos/zinizsklaida2005/patyc...>
6. Prievartos prevencija“. (<http://www.bendraamziai.lt/?Su%9>.
7. Rosenberg M. B., Bendraukime be pykčio. K., 2000.
8. Smurto aukas klampina visuomenės požiūris. <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuvoje/smurto-aukas-klampina-visuomenes-pozioris/172008>.
9. Sutton C. Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija. The British Psychological Society Leicester, 1994. VU Specialiosios psichologijos laboratorija. Vilnius, 1999, p.106.
10. Žemaitienė N., Zaborskis A., Moksleivių įvardijamas savižudiškų polinkių priežastys. Mokslo darbai. Psichologija 2004:29:115-30.
11. Žukauskienė R. Kriminalinio elgesio psichologija. Mykolo Romerio universitetas, 2006; <http://www.vmotnam.lt/smurto-rusys>.
12. <http://www.art-terapija.lt/terapija>.
13. <http://akmd.lt/vykdomi-projektai-seminarai>.
14. <http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/olweus-patyci-prevencins-programos-gyvendinimas-lietuvoje/>.
15. <http://www.lygus.lt/smurtas/>.
16. <http://www.vaikystebesmurto.lt/lt/kas-yra-smurtas>.
17. <http://vitapauline.puslapiai.lt/?p=301>.
18. <http://theinspirationroom.com/daily/2008/aware-helpline-for-verbal-abuse/>.

